

הרב צבי א' סלושץ

אמירת סדר עבודות קרבן התמיד

בטור אורח חיים סימן א' ובשולחן ערוך שם סעיף ה' נפסק להלכה: "טוב לומר פרשת הקרבנות כגון פרשת העולה ומנחה ושלמים וחטאת ואשם". ושם בטור סימן מ"ח: "טוב לומר סדר המערכה שזה נוסחה: אביי מסדר סדר המערכה וכו'". ובהגהת שולחן ערוך בסימן מ"ח כתב הרמ"א: "ואומרים פרשת התמיד ויש אומרים סדר המערכה".

מקור הלכה זו במסכת תענית דף כז, ע"ב ובמסכת מגילה דף לא, ע"ב שנינו: "אמר אברהם לפני הקב"ה: רבש"ע! שמא ח"ו ישראל חוטאים לפניך ואתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה. אמר לו: לאו! אמר לפניו רבש"ע! במה אדע? אמר לו: קחה לי עגלה משולשת וגו' ("כלומר הקרבנות יכפרו עליהם" = רש"י). אמר לפניו: רבש"ע! תינח בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין ביהמ"ק קיים מה תהא עליהם? אמר לו: כבר תקנתי להם סדר קרבנות כל זמן שקוראים בהם מעלה אני עליהם כאילו מקריבים לפני קרבן ומוחל אני על כל עוונותיהם".

זה ברור שאין כוונת חז"ל שבקריאת פרשת הקרבנות בלבד ללא כל הבנה תחשב לפני הקב"ה כאילו הקריב קרבן, אלא צריך גם להבין ולדעת פרטי דיניהם והלכותיהם, כיצד מקריבים ומניין הלכות אלה נלמדות מן הכתובים. כך מוכח מדברי הגמרא במנחות דף קי, ע"א: "אמר רבי יצחק: מאי דכתיב זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם? - כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם". וכן כתב רבנו בחיי בפירושו לתורה (ויקרא ז', לו): "כי אין לומר שתהיה הכוונה שיהגה ויגרוס לשון הפרשה בפסוקיה הערומים בלבד מבלי שיתבונן בפירושים".

וראה בסידור "בית יעקב" להגר"י עמדין ב"עזרת כהנים" שכתב: "שאין לסמוך על הקיצור של סדר המערכה של אביי שהנהיגו חכמי הדורות לומר, שהוא קצר מאוד ובלתי מובן לאחד מאלף". ומרן ה"חפץ חיים" בפירושו "משנה ברורה" שם בסימן מ"ח כתב: "ונראה לי פשוט דמי שיודע ספר מצווה ללמוד בגמרא פירוש המימרא הזו של אביי מסדר". וכן חזר על כך בהסכמתו לספר "עבודת הקרבנות" לחתנו הרה"ג מוה"ר אהרן ב"ר יוסף הכהן שהיה אב"ד מיכאלישאק (הערה ב') וז"ל:

"ושמא יתפתה האדם בנפשו לומר שהוא יוצא בלימוד הקרבנות במה שאומר בכל יום אביי הוה מסדר וכו', דזה היה שייך להם שהיו בקיאים בכל

דבר כיצד נעשה והיו צריכים רק לסדר איזה קודם. מה שאין כן היום רובא דרובא אינם יודעים כלל מהו חביתין ומהו בזיכין, ועל כל פנים מחוייב כל אחד להבין מה שהוא אומר."

נתתי איפוא אל לבי לבאר "סדר דאביי" כדי שיהיו דבריו ערוכים ומסודרים ומבוארים בשפה קלה לכל האומר מימרא ד"אביי הוה מסדר סדר המערכה", המובאת ביומא דף לג, ע"א.

"אביי מסדר¹ מערכה משמיה דגמרא ואליאבא דאבא שאול:

א. מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטורת.

ב. מערכה שניה של קטורת קודמת לסידור שני גיזרי עצים.

ג. וסידור שני גיזרי עצים קודם לדישון מזבח הפנימי.

ד. ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות.

ה. והטבת חמש נרות קודמת לדם התמיד.

ו. ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות.

ז. והטבת שתי נרות קודמת לקטורת.

ח. וקטורת קודמת לאברים.

ט. ואברים - למנחה.

י. ומנחה - לחביתין.

יא. וחביתין - לנכסים.

יב. ונכסים - למוספים.

יג. ומוספים - לבזיכין.

יד. ובזיכין - לתמיד של בין הערביים.

שנאמר: "והקטיר עליה חלבי השלמים" (ויקרא ו', ה) - עליה השלם כל הקרבנות כולם".

1. בסידורים כתוב "אביי הוה מסדר", ולא מצאתי בכל דפוסי הש"ס הקדומים כמו דפוס וניציה ועוד וכן ב"דקדוקי סופרים" גירסא כזו שכתוב בגמרא "הוה" אלא "אביי מסדר סדר המערכה". אבל ברוב הסידורים ישנה לתיבת "הוה" וכן הוא בספר "נגיד ומצוה" (דף י, ע"א). ויש מקפידים להשמיט תיבת "הוה" כדי שלא תצטרף תיבה זו עם היו"ד שבסוף תיבת אביי וישמע כהוגה את ה' באותיותיו. ומטעם זה יש שכתבו שצריך להפסיק מעט בין "אביי" לבין "הוה", וכן הוא מצויין בכמה סידורים.

ובעל "בן איש חי" (פרשת מקץ אות טו) כתב: "יש מדקדקין לומר 'אביי הוה מסדר' כדי שלא תדבק יו"ד של אביי עם הוה דאז נראה כקורא את השם שכתבו וכן ראוי לעשות". והגאון רבי עובדיה יוסף שליט"א בספרו "יביע אומר" חלק ח' סימן י"א אות ז' כתב ליישב דעת האומרים "הוה" שאין להקפיד על זה. על פי מה שכתבו בתוס' שבועות דף לה, ע"א ד"ה באל"ף דל"ית וז"ל: "אע"ג דההוגה את השם באותיותיו אין לו חלק לעוה"ב, שמא כיון שאינו מתכוין לשם מותר". לפי"ז גם כאן הרי אינו מתכוין להגות השם לכך אין לחשוש ולהוסיף "הוה".

בתחילה עלינו לשאול, מה ראה אביי צורך לסדר עבודת התמיד בקיצור ובראשי פרקים? לפי שבמסכת סנהדרין דף מט, ע"ב אמרו שסדר התמיד היה חייב להעשות סידורו דבר אחר דבר לפי סדר ללא שינוי. וראיית הגמרא מלשון המשנה: "זהו **סדר התמיד** לעבודת בית אלקינו" (תמיד פרק ז' משנה ג'). המפרש² במסכת תמיד כתב שסדר הקרבת התמיד של כל יום הוא קבלה משומרת, ואע"פ שהיא קבלה הביאו בגמרא ביומא ראיות מפסוקים כדי לסייע לאותו סדר. לפיכך ראה צורך אביי לסדר סדר התמיד כדי שלא לטעות.

אביי מסדר סדר המערכה - אע"פ שאביי מונה ומסדר סדר כל העבודות של הקרבת התמיד בכל יום ולא רק סידור המערכה, מ"מ כיוון שסידור המערכה היה העבודה הראשונה קרא לסידורו "סדר מערכה".

באמת העבודה הראשונה במקדש בתחילת היום הייתה "תרומת הדשן". כהן שזכה בפייס לתרום את מזבח החיצון שבעזרה, היה לוקח מחתת כסף שהייתה נתונה בין כבש למזבח בצד מערבו של הכבש. עלה עם המחתה לראש המזבח ומפנה את הגחלים שנתהו מעצי המערכה אילך ואילך לצדדי המזבח, וחותה מן הגחלים שנתאכלו מאברי הקרבנות ומהדשן שלהם היה חותה מלא המחתה. ולמדו בתורת כהנים פ' צו (בספרא) שתרומת הדשן צריכה להיות מדשן האברים שנתאכלו מן האש. שנאמר: "והרים את הדשן אשר תאכל האש" (ויקרא ו', ג).

וכתבו התוספות ביומא דף לג, ע"א ד"ה "אביי מסדר", מה שלא החשיב אביי בסידורו גם תרומת הדשן שהייתה תחילת העבודות שנעשות ביום, משום שלפעמים מקדימים אותה מאשמורת הראשונה כגון ברגלים או מחצות הלילה כגון ביום הכפורים, לכן לא מנה אביי עבודה זו מפני שהיה הפסק גדול בין תרומת הדשן לבין שאר העבודות שהיו מתחילות דווקא עם אור היום והיו עושים אותן בזה אחר זה.

משמיה דגמרא - רש"י מפרש: "משמיה דגמרא" - דבר מקובל מכל צני כיטיב שקיבלו מרבנותיהם". כלומר שכולם היו מודים לסדר הזה ולא היה בזה שום חולק. אמנם להלן נראה שבסדר אחת העבודות נחלקו אבא שאול ורבנן.

ואליבא דאבא שאול - בספר "שיח יצחק"³ העיר שהמילים "ואליבא דאבא שאול" אין הם דברי אביי, אלא הגמרא הוסיפה על פי מה שהסיקה הגמרא לעיל בדף יד, ע"ב מכוח המחלוקת בברייתא בין רבנן ואבא שאול באיזו עבודה מפסיק באמצע הטבת הנרות, ציינה הגמרא שסידור זה לדעת אבא

2. בהגהות "חק נתן" להרב נתן בורגיל כתב שהמפרש של מסכת תמיד הוא ר' יצחק בר ברוך המובא בתוסי' יומא טז, ע"ב ד"ה מן השולחנות.

3. הוא פירוש קדמון למסכת יומא מהג"מ יצחק נוניס-ואיס מליוורנו, נדפס לראשונה בחיי המחבר בשנת תקכ"ו.

שאול היא (להלן הדברים יתבארו). ויש לדבריו ראייה מספר הערוך ערך "גמר" שכתב: "פירוש לא אמר בשם חכם אלא סתם".

מערכה גדולה - אחר שהסירו האפר ונתנוהו לתפוח שבאמצע המזבח נשאר מקום המערכה פנוי. הכהן שזכה בתרומת הדשן העלה מלשכת העצים עצים למזבח, ויחד עמו עזרו לו שאר אחיו הכהנים. העצים היו חתוכים מענפי תאנה או מעצי אגוז או מעץ שמן. ואעפ"י שכל העצים כשרים מזבח חוץ משל גפן ומשל זיתים מפני שעושים פירות חשובים (תמיד פרק ב' משנה ג'), מ"מ היו רגילים להשתמש בענפי תאנה, אגוז ושל שמן שעצים אלו בוערים יפה והלהבה יפה, וגם אינם מעלים עשן הרבה.

לאחר שהעלו הכהנים את העצים למזבח סידר הכהן שזכה בתרומת הדשן את "מערכה גדולה". ונקראת "גדולה" משום שהייתה עליה מדורה גדולה ורחבה להקריב עליה אברי התמיד ושארי הקרבנות. ועוד טעם שעליה יקטירו כל ההקטרות (רש"י). דכתיב "היא העולה על **מוקדה** על המזבח כל הלילה" (ויקרא ו', ב). **מוקדה** לשון מדורת עצים. ולכן היא ראשונה מפני שכפרתה מרובה שעליה מקטירים כל ההקטרות (חוץ מן הקטורת שהיא לפנים בהיכל). או משום שאם לא נמצא עצים למערכה שנייה של קטורת, מביאים מן המערכה הראשונה הגדולה גחלים לקטורת, ולכן היא קודמת למערכת שנייה של קטורת. סידור המערכה כך: היה לוקח גזר עץ והיה מניח מצד מזרח העזרה שהוא צד ימינו של הכהן וגזר אחד לצד מערב. וחוזר ומניח גזר עץ לצד צפון וגזר עץ לצד דרום. ועל ריבוע זה חוזרים ומסדרים ריבוע אחר באופן זה וכן עושים כמה פעמים ריבועים עד שיהיו ראשי הגיזורים הפנימיים נוגעים בתפוח. ברווחים שביניהם היו שמים עצים דקים ("אליתא") וע"י שהיו מציתים את העצים הדקים הייתה האש נאחזת בעצי המערכה מכל צד.

מערכה שנייה של קטורת⁴ - אחר שסידרו מערכה גדולה בוררים עצי תאנה יפים ומסדר על מזבח החיצון מערכה שנייה בשביל הקטורת, ומשם יקחו גחלים להביאם להיכל להקטיר עליהם קטורת סמים. ומה שהיו רגילים להכין דווקא מענפי תאנה למערכה זו, משום שעצי תאנה נעשים גחלים בשעה מועטת וצריכים שלושה קבים גחלים להקטיר עליהם קטורת, לכן בחרו עצים חלקים בלי קשרים כדי שיעשו גחלים טובים⁵. ולמדו מן הכתוב "ואש המזבח **תוקד** בו" - זו מערכה שנייה של קטורת שתהיה על המזבח החיצון.

4. בסידור יעב"ץ כתב שסידור שתי המערכות, כלומר מערכה ראשונה ומערכה שנייה של קטורת היה ע"י כהן זה שזכה בתרומת הדשן.

5. כתב רש"י בזבחים דף נח, ע"א ד"ה עצי תאנה, שהיו רגילים להכין מעצי תאנה משום שבהם היה תקנה לאדם הראשון דכתיב ויתפרו להם עלי תאנה. ושם היה הקלקול ע"י שקבלו לשון הרע מן הנחש והקטורת מכפרת על לשון הרע כדאיתא ביומא דף מד, ע"א.

מערכה זו הייתה קטנה מהמערכה הראשונה, ומקום המערכה הוא בקרן מערבית דרומית משוך מן הקרן ארבע אמות לצד צפון כדי שיהיה אותו מקום מכון נגד פתח ההיכל ככתוב "ולקח מלא המחטה גחלי אש מלפני ה'" (ויקרא ט"ז, יב) וילפינו כל קטורת מקטורת יום הכפורים (יומא מה, ע"ב). ממנה היו חותים גחלים להקטיר קטורת שחרית וערבית פרס בשחרית ופרס בין הערביים. והיא עבודה שנייה דכתיב שם בהמשך לפסוק: "**מוקדה על המזבח**" – "ואש המזבח **תוקד** בו" – גם "**תוקד**" לשון מדורת עצים (רש"י) והיא כעין המשכה של מערכה גדולה.

סידור שני גזרי עצים – לאחר שהציתו עצי מערכה גדולה באש, לקח הכהן שזכה בתרומת הדשן, שני גזרי עצים ארוכים ומשופים כמידת רוחב המערכה (רש"י יומא כב). כל אחד מהם היה אורך אמה ורוחבה אמה ועוביו "כמחק גודש סאה" (זבחים סב, ע"ב), ונותנם על עוביים – ולא על רוחבם כדי שלא יכבה האש ע"י רוחבם – ממעל לעצי המערכה, שנאמר "ובער עליה הכהן עצים" הכוונה על המדורה (רש"י שם).

שני גזרי העצים שמים כדי להרבות אש של מערכה גדולה, וסידור שני גזרי עצים מאוחר לסידור מערכה שנייה של קטורת דכתיב "**עליה**" כלומר על מערכה גדולה ולא על חברתה שהיא מערכה שנייה של קטורת, מכלל שבשעה שמסדר שני הגזרים כבר מערכה שנייה קיימת על המזבח. ובא הכתוב למעט שלא יסדר שני הגזרי עצים על מערכה שנייה של קטורת.

דישון מזבח הפנימי – כהן שזכה בדישון מזבח הפנימי נכנס להיכל עד שמגיע למזבח הקטורת. המזבח היה עומד באמצע בין השולחן למנורה, משוך קצת כלפי מזרח ופני הכהן למערב (ומה שהיה המזבח משוך קצת כלפי מזרח ולא ממש באמצע יבואר לקמן). ביד הכהן היה טני, כלי לשים בו הדשן, ומניח הטני על הרצפה בהיכל וחופן בידי האפר מעל המזבח ונותן לתוך הטני. לבסוף שלא נשאר על המזבח אלא דשן מעט שאינו יכול לחופנו בידי, מכבד במכבדת (מטאטא) את הדשן לתוך הטני, ומניח הטני בהיכל עד שעת הקטרת הקטורת שהיה נכנס שם ונטל הטני והשתחוה ויצא.

מצות דישון מזבח הפנימי נלמדת מדכתיב (ויקרא א', טז): "והסיר את מוראתו בצתה והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן". ודרשו בגמרא (מעילה דף י"ב ריש ע"א): "אם אינו עניין אל מקום הדשן למזבח החיצון שהרי כבר כתוב במזבח החיצון 'והרים את הדשן' והיה יכול לכתוב והשליך אותה אצל המזבח והיינו יודעים שהכוונה למקום הדשן, ומהו שכתוב 'אל מקום הדשן' תנהו למדרש שצריך לדשן את המזבח הפנימי ושיניח הדשן שלו אצל מזבח החיצון.

אבל מרש"י ביומא לג, ע"א ד"ה והכא כתיב, וכן מרמב"ן בפ"ב דיומא ב"מלחמות", משמע שדישון מזבח הפנימי אין לו עיקר מן התורה אלא מדבריהם משום שכתוב (שמות ל', ז): "והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהטיבו את הנרות יקטירנה" ואין הקטרת קטורת בלא דישון.⁶

ומה שהקדימו סידור שני גזרי עצים לדישון מזבח הפנימי, משום שלגבי סידור שני גזרי עצים כתוב: "ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר" (ויקרא ו', ה), ובדישון מזבח הפנימי נאמר: "בבקר בבקר בהטיבו את הנרות יקטירנה", ו"בבקר בבקר" האמור כאן קאי אדישון מזבח הפנימי ועל הטבת הנרות ועל הקטרת הקטורת. נמצא שבעצם אין כל עדיפות לשני גזרי עצים לדישון מזבח הפנימי שבשניהם נאמר "בבקר בבקר". אלא הקדימו שני גזרי עצים מפני שהעצים מכשירים לקיום המצוה של הקטרה.

ומאחר שהעצים מכשירים הם עדיפים להקדימם. לפי"ז גם אם לא היה כתוב בגזרי שני עצים "בבקר בבקר" היינו יודעים שהם קודמים לדישון מזבח פנימי, נמצא ש"בבקר בבקר" האמור בגזרי שני עצים מיותרים (ולקמן יבואר למה באו ללמד).⁷

הטבת חמש נרות - הזכרנו לעיל (בפירוש "אליבא דאבא שאול") שנחלקו רבנן ואבא שאול באיזו עבודה מפסיק באמצע הטבת הנרות, ועתה נבאר המחלוקת.

בגמרא ביומא (דף לג, ע"א) מפרשת שהטבת הנרות נעשית בשני שלבים, קודם מטיבים חמשת הנרות הראשונים ופוסקים מהטבה ומניחים מלהטיב עוד שני נרות. באמצע שתי הטבות היו עושים עוד עבודה אחרת וחוזרים ומטיבים את שני הנרות האחרונים. ונחלקו אמוראים (שם בע"ב) בטעם הדבר. לריש לקיש מטיבים חלק מן הנרות ועושים עבודה אחרת וחוזרים ומטיבים את שאר הנרות "כדי להרגיש כל העזרה כולה", כלומר הטבת הנרות הייתה בהיכל לכן מפסיקים בהטבה ויוצאים הכהנים לעזרה להרבות רעש מהלך הפסיעות ע"י השמעת קול בתחילת עבודה נוספת, שנאמר: "בבית אלקים נהלך ברגש" (תהלים נ"ה, טו) - כך כתב רש"י לעיל בדף יז, ע"ב ד"ה מי שוחט.

לדעת ר' יוחנן למדים זאת מן הפסוק (שמות ל', ז): "והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהטיבו את הנרות יקטירנה". כוונת התורה לומר חלק את עבודת הטבת הנרות לשני בקרים כלומר לשני חלקי הבקר דהיינו יש לעשות את ההטבה בשתי פעמים נפרדות ועבודה אחת ביניהם. וטעם הדבר שמטיבים

6. גם לשיטתם של רש"י ורמב"ן רמז יש לו בתורה מהדרשה "אל מקום הדשן" כמובא בפנים, משמע שצריך לדשן מזבח הפנימי.

7. להלן יבואר מדוע הקדימו דישון המזבח הפנימי להטבת חמש נרות הרי שניהם הם עבודת ניקוי.

חמישה נרות בתחילה ולא נחלק את ההטבה באופן אחר כגון ארבעה נרות ואח"כ שלושה נרות, או קודם שני נרות ואח"כ חמישה נרות? מבארת הגמרא משום שכתוב "בהטיבו את הנרות" ואין נרות פחות משניים, מכאן שבכל הטבה יש להטיב לכל הפחות שני נרות. וכיוון שהתחיל בהטבת הנרות יש לו להטיב את רובם עד כמה שאפשר, לכן מטיב חמישה נרות ומשאיר שני נרות.

על כל פנים לדעת הכל צריכים להפסיק בעבודה אחרת באמצע הטבת הנרות. ונחלקו תנאים באיזו עבודה מפסיקים בין הטבה להטבה. הכל מודים שזריקת דם התמיד קודמת להקטרת הקטורת, במה נחלקו היכן להקטיר את הקטורת. לדעת רבנן לא יטיב את הנרות כולם ואח"כ יקטיר את הקטורת, אלא יקטיר את הקטורת אחרי הטבת חמש נרות ואחר כך יטיב את שני הנרות האחרונים. לפי רבנן שחיטת התמיד וזריקת הדם קודמים להטבת חמישה נרות. לדעת אבא שאול "מטיב ואח"כ מקטיר" פירוש רק לאחר שהטיב את כל הנרות יקטיר את הקטורת ובעל כרחך ההבדל ביניהם הוא שבדם התמיד מפסיק בין שתי ההטבות.

נמצא סדר העבודות לשיטתם כך הוא:

לדעת חכמים	לדעת אבא שאול
שוחט וזורק דם התמיד	מטיב חמישה נרות
מטיב חמישה נרות	
מקטיר קטורת	שוחט וזורק דם התמיד
מטיב שני נרות.	מטיב שני נרות
	מקטיר קטורת.

סידור העבודות של אביי הוא לפי שיטת אבא שאול ולא לפי שיטת חכמים. הרמב"ם בפרק ו' מהלכות תמידים הלכה ד' פסק כחכמים, וא"כ יש כאן סדר אחר כנ"ל. מ"מ העולם נוהג לומר על-פי סדר של אביי אליבא דאבא שאול, וכתב ב"בית יוסף" לטור או"ח סימן מ"ח: מאחר שמצאו העולם סדר המערכה שסידר אביי אליבא דאבא שאול משמע שהם סוברים שכך ההלכה ולכן לא רצו לשנות הסדר הזה.

הטבת חמש נרות (לפי אבא שאול), באה אחר דישון מזבח הפנימי משום שהכהן כשנכנס להיכל פוגע קודם במזבח הזהב קודם שיגיע למנוחה, שהרי כאמור, מזבח הזהב היה משוך קימעה כלפי מזרח ולא ממש באמצע בין השולחן והמנוחה. והטעם כדי שלא יפסיק המזבח בין השולחן לבין המנוחה דכתיב "וישם את המנוחה באהל מועד נוכח השלחן" (שמות מ', כד) זה בצד זה, היינו שהשולחן והמנוחה יראו זה את זה. לכן משכו קצת את המזבח כלפי מזרח אבל היה

באמצע ההיכל. וכיוון שהכהן נכנס להיכל פוגע במזבח תחילה, אין מעבירין על המצוות לכן דישון המזבח קודם להטבת חמש נרות.

וכך היה סדר הטבת הנרות. הכהן עולה על כבש של אבן שהיה עומד לפני המנורה והיה בה שלוש מעלות (מדרגות)⁸. וכלי של זהב בידו והטיב חמישה נרות וכך היה דישונם מסיר בצבתים קטנים את הפתילות הישנות ואת השמן הישן ומקנה בספוג את בית קיבול הנר ונותן הפסולת בכלי (הכזו) ומניח את הכלי על הכבש על מעלה השנייה. אחר שניקה ודישן כל נר שכבה נותן בכל נר פתילה חדשה ושמן אחר כמידת חצי לוג שזהו שיעור זמן הדלקה מערב עד בוקר.

זריקת דם התמיד - בדם התמיד כתוב רק פעם אחת "בבקר": "את הכבש האחד תעשה בבקר" (שמות כ"ט, לט), ובהטבת חמש נרות כתוב: "בבקר בבקר בהטיב את הנרות" פעמיים "בוקר". וכבר כתבנו לעיל ש"בבקר בבקר" הכתוב בשני גזרי עצים מיותרים, אם אינו עניין לסידור שני גזרי עצים תנהו "בקר" אחד להטבת חמש נרות ואז בהטבה יש שלוש פעמים "בקר", ו"בקר" אחד משני גזרי עצים תן לדם התמיד שיש בו רק "בקר" אחד ואז בדם התמיד יש פעמיים "בקר". לכן יש להקדים הטבת חמש נרות שיש לו שלוש פעמים "בקר" לדם התמיד שיש לו רק שתי פעמים "בקר".⁹

וכך היה הכהן זורק את דם התמיד. עומד למטה על הרצפה נגד זווית מזרחית צפונית של המזבח, ומברך "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו על מצות זריקה". וזורק הדם במזרק מרחוק נגד הפינה באלכסון ומתכוון שיתפשט הדם לשתי רוחות הפינה במזרח ובצפון למטה מחוט הסקרא. אח"כ הולך עם המזרק דרך ימינו עד שהוא מגיע נגד הזווית של מערבית דרומית של המזבח וזורק את הדם מן המזרק נגד הפינה למטה מחוט הסקרא והדם מתפשט על שני צדי הפינה אילך ואילך כדי לקיים מה שאמרה תורה: "וזרקו את הדם על המזבח סביב" (ויקרא א', ה).

הטבת שני נרות - בהטבת שני נרות כתוב ג"כ שתי פעמים "בבקר בבקר", וכן גם בזריקת דם התמיד, שהרי הוספנו לה "בוקר" אחד משני גזרי עצים. א"כ מדוע אנו מאחרים הטבת שני נרות לדם התמיד? אלא זריקת דם התמיד עדיף

8. בספרי פ' בהעלותך יליף לה מקרא שצריך לעשות מעלות למנורה דכתיב "בהעלותך" כלומר עשה לך מעלות. והוסיף בפירוש רבנו עובדיה מברטנורא ששלוש המעלות הן כנגד ג' פעמים דכתיב העלאה במנורה: (א) בהעלותך את הנרות; (ב) העלה נרותיה; (ג) להעלות נר תמיד. ולפי שהמנורה הייתה גבוהה י"ח טפחים לכן היה צריך הכהן לעלות למקום גבוה בשעה שמטיב ומדליק את הנרות.

9. ומה שהוצרכנו להוסיף לדם התמיד "בוקר" הא בלאו הכי יש להטבה שתי פעמים "בוקר", משום שרצה שלדם התמיד יהיו שתי פעמים בוקר להקדימם להטבת שני נרות שיש לה ג"כ שתי פעמים "בוקר" כדלקמן.

שדם העולה מכפר על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה, ועבודת כפרה עדיפה להטבת שני נרות. הטבת שני נרות הייתה כהטבת חמש נרות, אלא לאחר גמר הטבת שני נרות היה מוציא מן ההיכל את (הכוז) הכלי בו היה נתון שיירי הפתילות הדשן והשמן שהיה מונח על מעלה שנייה של הכבש. השתחויה ויצא ושם את דשן המנורה אצל המזבח החיצון מקום שם שם דשן המזבח הפנימי.

הקטרת הקטורת - נאמר בהן: "בהטיבו את הנרות יקטירנה", מכאן למדו קודם מטיב הנרות ואח"כ יקטירנה לקטורת. גם בהקטרת הקטורת נאמר "בבקר בבקר", לכן יוקדם דבר שנאמר בו שתי פעמים "בקר" להקטרת ושריפת איברים שנאמר בהם רק "בקר" אחד שנא' "את הכבש אחד תעשה בבקר".

הקטרת איברים - לאחר שחיתת התמיד ניתחו את איבריו לנתחים ושמו על חצי כבש המזבח ומלמטה. לאחר שהקטירו את הקטורת, מי שזכו להעלות האברים היו מעלים האיברים על ראש המזבח וזורקן למערכה גדולה לשריפה¹⁰.

מנחת התמיד - לאחר הקטרת האיברים של קרבן התמיד באה תורה של מנחת התמיד להקריבה על המזבח. שאין מקטירים על מזבח החיצון שום דבר לפני שהקטירו איברי עולת התמיד של שחר, שנא' "וערך עליה העולה" (ויקרא ו', ה) "עליה" - על האש אשר על המזבח ומאחר והתורה כתבה "העולה" בה"א הידיעה ולא "עולה" אנו למדים שעולת תמיד היא עולה ראשונה על גבי המזבח, ואין להקטיר שום דבר על המזבח קודם להקטרת העולה, ומכאן שהקטרת אברי העולה קודמת לכל שאר הקטרות ובכלל זה המנחה¹¹.

חביתין - מצות עשה שיקריב כהן גדול בכל יום עשירית האיפה סולת והיא משלו מחציתה בבוקר ומחציתה בערב שנא': "זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' וגו' עשירית האיפה סולת" וגו' (ויקרא ו', יג). בעניין מנחת חביתין כתוב: "עשירית האיפה סולת מנחה תמיד", הרי שהחביתין נקראו מנחה. ומזה שכתוב בתורה לגבי חביתין הלשון "עשירית האיפה" כמו שכתוב בעניין מנחת התמיד (במדבר כ"ח, ה), וכן כתוב במנחת חביתין "תמיד" כמו שכתוב גבי מנחת התמיד, אנו למדים שגם מנחת החביתין צריכה לבוא סמוך לעולת התמיד, ומביאים אותה מיד אחרי הקרבת מנחת התמיד.

10. ומה שהוספנו "בוקר" אחד משני גזרי עצים לזריקת דם התמיד ולא להעלאת האברים לשריפה, מפני שזריקת הדם מכפרת ולכן חשובה היא להוסיף לה בוקר כדי להקדימה, מה שאין כן בשריפת איברים שאינה באה לכפרה.

11. ויש עוד דרש שכתוב "זאת התורה לעולה למנחה" (ויקרא ו', לו) וכן כתוב "להקריב אשה לה' עולה ומנחה" (שם כ"ג, לו) - קודם עולה ואח"כ מנחה. מפסוק זה גם אנו למדים שמנחה הבאה עם התמיד תהא מיד לאחר הקרבת העולה ואין להפסיק ביניהם ע"י קרבן אחר.

נסכים - נסכי יין רביעית ההין לנסך ע"ג המזבח יחד עם קרבן התמיד שנאמר: "ונסכו רביעית ההין לכבש האחד" (שם פסוק ז). ומאחר וכתוב "זבח ונסכים" (ויקרא כ"ג, לו) הסמיך הכתוב נסכים לזבח מכאן שלא יפסיק קרבן אחר בין הזבח לנסכים הבאים עמו. (לכן בשבת, בראשי חודשים ובימים טובים - נסכים קודמים למוספים).

מוספין - לאחר שנסכו את היין על המזבח הקריבו קרבן המוספים בימים שיש בהם קרבן מוסף. אמנם נחלקו ר' ישמעאל ור' עקיבא מה קודם, מוספין לבזיכין או בזיכין למוספים, וסובר אבוי מסתבר כמאן דאמר מוספים קודמים לבזיכין. כמו שאמרו שכל מקום שכתוב "בבקר בבקר" הכוונה להקדים, כך כל מקום שכתוב "ביום ביום" לאחר. ובזיכין נאמר: "ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני ה' תמיד" (ויקרא כ"ד, ח). לשון "ביום" משמע באור עצום שביום ולא בבוקרו של יום, לכן יש לאחר הקטרת הבזיכין שמתרת אכילת לחם הפנים לכהנים.

בזיכין - בשעה השביעית ביום השבת ארבעה כהנים נכנסים להיכל, שניים בידם שני סדרים של חלות לחם הפנים ושניים בידם שני בזיכים (כמין כוסות) ובכל אחד קומץ של לבונה זכה. ארבעה כהנים מקדימים לפנייהם שניים ליטול שני הסדרים מלחם הפנים הישן ושניים ליטול שני בזיכי לבונה שהיו שם על מערכות הלחם שבשולחן.

הכהנים הנכנסים לסדר את לחם הפנים עומדים בצפון ופניהם לדרום והכהנים היוצאים עומדים בדרום ופניהם לצפון, אלו מושכים ואלו מניחים וטפחו של זה בתוך טפחו של זה. כלומר משום שכתוב בלחם הפנים "לפני תמיד" (שמות כ"ה, ל) היה הסידור באופן שלא יהיה השולחן פנוי וריק מבלי לחם. שעל כל טפח וטפח שמשכו את הלחם הישן מהשולחן היו מכניסים במקום הטפח הזה לחם חדש. הכהנים שהוציאו את הלחם והבזיכים הישנים היו מולחים במלח על הלבונה שבבזיכים והקטירו ע"ג המזבח החיצון את הלבונה.

תמיד של בין הערביים - בימי החול לאחר שגמרו לנסך היין, מותר היה להקריב שאר קרבנות שהיו מביאים כמו עולות חטאות ואשמות שלמים ותודות וכיו"ב. שנאמר "וערך עליה העולה" היינו עולת התמיד ואח"כ "זהקטיר עליה חלבי השלמים". דרש מילת "שלמים" מלשון השלמה כלומר משהקריבו עולת התמיד בבוקר - תשלים עליה כל שאר הקרבנות שיקטירו אחר עולת תמיד של שחר. ולא תקריב לאחר תמיד של בין הערביים מכאן למדו על תמיד שבין הערביים שהוא אחרון לכל הקרבנות.

וזה סדר תמיד של בין הערביים: א) שחיטה וקבלת הדם במזרק. ב) דישון מזבח הפנימי מקטורת של שחר. ג) זריקת דם התמיד. ד) הקטרת איברים. ה) הדלקת הנרות. ו) הקטרת קטורת. ז) מנחת נסכים. ח) מנחת חביתין. ט) נסך יין.